

ARTEMIDOR

Interpretacija sanj

PREVOD, OPOMBE, SPREMNA ŠTUDIJA IN UREDILA
MAJA SUNČIČ, AMEU-ISH, ZBIRKA DIALOG Z ANTIKO,
LJUBLJANA 2017, STR. 368

Knjigo *Artemidor, Interpretacija sanj* lahko označimo za pionirsko delo Maje Sunčič na področju analize, proučevanja, razlaganja sanj in tudi napovedovanja prihodnosti skozi spise antičnega filozofa, znanstvenika in raziskovalca Artemidorja. V uvodnem delu knjige, spremni študiji "V Artemidorjevem sanjskem zrcalu" Maja Sunčič pojasni, da gre za edini ohranjeni antični spis v tem žanru, čeprav je tudi v tem času pravzaprav cvelo prerokovanje iz sanj. Poudari, da interpretirati sanje, pomeni dati jim smisel. Interpretiranje sanj je kulturno univerzalno, v vseh kulturah pa obstajajo teorije sanjanja in domneve, kako jih interpretirati, od antike do danes, je temeljno sporočilo avtorice.

S tem se navezuje tudi na napotke Artemidorja, ki takoj na

uvodu svoje *Interpretacije sanj* pojasni, da je zbral in proučil vse knjige s tega področja, preden se je sam lotil pisanja. Interpretacijo sanj podaja v skladu s tradicijo, "kot vrsto vedeževanja, torej kot religiozno prakso, kjer sta se srečala zasebni svet sanjajočega in javni svet razlagalca sanj, onejrokrita", pravi Sunčičeva. Interpret sanj, onejrokrit, med katere je morda spadal tudi sam Artemidor, je bil neke vrste vedeževalec, saj je antična interpretacija sanj služila za napovedovanje prihodnosti, ne za psihološko analizo kot pri Freudu in po sodobni znanosti. Onejrokrit, kot poklicni razlagalec sanj, se je zelo zavedal kulturnih razlik.

Tako tudi sam Artemidor vztraja pri čim širšem spoznavanju različnih kultur, običajev in navad, iz česar izhajajo razlage

sanj v povezavi z danim kulturnim kontekstom. Sam avtor je zelo zavezan lokalni kulturi, kar navaja pri izbiri lastnega imena: Artemidor iz Daldisa, kar je njegova domovina po materini strani, ki je ključno vplivala na njegovo identiteto, je pa bil rojen v Efezu, kjer je tudi deloval.

Torej, Artemidor (2. stol. n. št.) iz Daldisa je najprej proučeval teorije sanj, ki jih je zbral po knjižnicah, teorije pa je preizkusil tudi v praksi, in sicer na terenskem delu po današnji Italiji, Grčiji in Bližnjem vzhodu, kjer se je srečal tudi z drugimi vedeževalci iz sanj pa tudi s strankami, ki jim je razlagal sanje. Na podlagi teorije in prakse je razvil analitičen pristop, ki ga je opisal v petih knjigah, naslovljenih *Oneirocritica*, *Interpretacija sanj*. Povezal je staro tradicijo interpretiranja sanj s takrat moderno, empirično naravnano metodo. Bil je prvi, ki je uporabil empirično metodo raziskovanja (raziskal je 3000 sanj) in pravilo asociacije (posebna pozornost idejam, ki se ob analiziranju sanj pojavijo v zavesti interpreta). Ar-

temidor je upošteval vse komponente sanj, njene podobe in asociacije, kakor tudi sanjavčev status, ravno tako kulturo, v kateri živi. Opozarjal je, da se pomen simbolov lahko spremeni skozi čas, razlike se pojavljajo med kulturami in od osebe do osebe, zatoj ni priporočal zanašanja na standardizirane interpretacije v sanjskih knjigah. Menil je, da so marsikatero sanje samo nadaljevanje dnevnih aktivnosti in se strinjal s Hipokratom in Galenom, da so lahko sanje tudi rezultat slabe prebave, opitja, bolezni in drugih fizičnih sprememb.

Artemidor in njegova sanjska knjiga sta po koncu antike na Zahodu padla v pozabo, v srednjem veku sta zelo redko omenjena. Povsem drugačna je bila usoda njegovega dela na Vzhodu, kjer je še naprej nastopal kot avtoriteta za interpretacijo sanj in kot tak pomembno vplival na arabsko interpretacijo sanj. Za to je zaslužen Hunajn ibn Išak (809–873) iz Mezopotamije (današnji Irak), ki je Artemidorjev spis prevedel v arabščino. Z arabskim prevodom

je Artemidor postal zelo znan po islamskem svetu, njegov spis je vplival na arabsko interpretacijo sanj, ki se je prav v tem času sistematizirala.

Artemidorjeva sanjska knjiga je na Zahodu doživela preporod z razvojem tiska, ki je Artemidorjevo delo približal širšemu občinstvu. Ker so bile v renesansi modne okultne vede in prakse, je sledila prava eksplozija zanimanja za Artemidorja v Evropi. V 16. stol. so izšli prevodi v latinščino, italijanščino, francoščino, angleščino in nemščino. Prevod v angleščino je bil tako priljubljen, da je bil do 1740 ponatisnjen 24-krat, poudarja Sunčičeva.

Artemidorja so tudi pozneje citirali v novih sanjskih knjigah, številni so ga šteli za glavno avtoriteto na področju sanj. Celo nekatere knjige iz 20. stoletja se na Artemidorja obračajo kot na velikega prednika, saj so takšna dela zgolj nadaljevala dolgo tradicijo preroških sanj. Čeprav je Artemidorjev spis neizčrpna zakladnica informacij za različne vede, je Artemidorja po velikem bumu v 20.

stol. 'povozil' trend freudizma, pravi avtorica.

Razen vpliva freudističnega pristopa k interpretaciji sanj so k spregledu Artemidorja veliko prispevali tudi klasični filologi in drugi specialisti za antične študije. Podobno kot pri obravnavi antične vere v preroško zmožnost in preročišča so si tudi pri Artemidorju postavljali vprašanje, češ kako je lahko izobražena in pametna oseba, kot je bil Artemidor, verjela v praznoverne neumnosti, kot je vedeževanje iz sanj. Sunčičeva opozarja, da tovrstni pristopi ne upoštevajo vodila, da je treba tekst brati in razlagati v njegovem kontekstu, temveč v antiko vpišujejo koncepte in ideje iz svojega lastnega časa in kulture, kar jih vodi v popolno izkrivljenje in do napačnih sklepov.

V svoji obsežni študiji Sunčičeva posebno poglavje nameni Artemidorju in Freudu. Šele s Freudom je interpretacija sanj postala institucionalizirana kot znanstveni postopek. Freudova teorija je pomenila radikalni prelom s tradicijo, ki jo predstavlja

Artemidor v svojem spisu. Freud je menil, da je bil Artemidor največja antična avtoriteta za interpretacijo sanj in je zato svoje delo naslovil z istim naslovom: *Interpretacija sanj*. Freudisti so bili na splošno zelo naklonjeni Artemidorju, navaja Sunčičeva. Osnovna razlika med Freudovo in Artemidorjevo interpretacijo sanj je očitna že iz osnovnih opredelitev med preroškimi in nepreroškimi sanjami. Pri Artemidorju so sanje osredotočene na izid oz. uresničitev sanj, sanje so usmerjene v prihodnost (napoved prihodnjih dogodkov), pri Freudu pa v preteklost sanjajočega. Pri Artemidorju so sanje ključ za prihodnost, pri Freudu pa pot do nezavednega. Gre za razliko med napovedno in introspektivno teorijo. Artemidor podaja alegorično razlago sanj, išče povezavo med sanjami in izidom sanj, Freudu ne zadostuje razlaga, išče njihov pomen. Freud je interpretacijo sanj postavil na znanstveno raven in dosegel tisto, za kar si je prizadeval že Artemidor.

Razen Artemidorja so se s preroškimi sanjami v antiki ukvarjali številni drugi avtorji, tudi Platon in Aristotel. Med pomembne antične spise o interpretaciji sanj spadata Ciceronovo delo *O prerokovanju* in Makrobijev spis *Komentar k Ciceronovim Scipionovim sanjam*, ki nudita teoretske informacije o preroških sanjah. V nasprotju z Artemidorjevim delom noben od naštetih spisov ni bil napisan, da bi služil kot priročnik ali z jasnimi didaktičnimi nameni, kako postati dober in samozadosten razlagalec sanj, analizira Sunčičeva.

Ker je pomemben del svojega prevajalskega in raziskovalnega dela posvetila Plutarhovemu opusu, Sunčičeva v spremni študiji poudari razliko med sanjami pri Artemidorju in Plutarhu. V nasprotju s Plutarhom, čigar veliki Grki in Rimljani živijo izjemno življenje in sanjajo 'elitne' sanje, so Artemidorjevi sanjajoči pretežno anonimni in nepomembni: igralci, učitelji, cariniki, svečeniki, krčmarji, magistrati, posojilodajalci, zdravniki, mor-

narji, obrtniki, delavci, kmetje, prostitutke, lastniki bordelov idr. Sanjajo 'navadne' sanje, zato njegovo besedilo govori o 'navadnem' življenju: o porokah in zakonski zvezi, poslih, potovanjih, sodnih procesih, dedovanju, prešuštvovanju, uspehih in neuspehih.

Interpretacija sanj ponuja vpogled v vsakdanje življenje, saj je besedilo polno podatkov o 'budnem' življenju. Artemidor namreč sanj ni interpretiral, da bi dobil psihološki vpogled v sanjajoče, kar je v nasprotju s Freudom in drugimi sodobnimi razlagalci sanj. Antični razlagalec sanj je moral spoznati sanjajočega, kdo je, kaj počne, njegovo poreklo, premoženjski status, starost, zakonski stan in zdravstveno stanje, pravi Sunčičeva. Spoznati se je moral tudi s psihičnim stanjem sanjajočega (srečen, zaskrbljen, prestrašen ipd.), proučiti njegove navade. Zato je Artemidorjevo delo še posebej zanimivo tudi za sodobne bralce.

Artemidorjeva sanjska knjiga, čeprav sega v čas antike,

je za sodobnega bralca poučna in zanimiva, saj po eni strani odpira vprašanja glede lastnih sanj, hkrati pa odstira pogled v sanje in s tem v zasebnost ljudi iz drugega časa in drugih kultur. Artemidorjev spis namreč omogoča, da sanje, ki so po definiciji zasebna stvar, skozi interpretacijo prestopijo tudi v javno sfero. *“Številne sanje se bodo zdele zelo čudne sodobnemu bralcu, saj o teh stvareh ni nikoli razmišljal niti sanjal. Iz tega lahko vidimo, da je treba sanje razlagati v njihovem kulturnem in zgodovinskem kontekstu in da je univerzalna razlaga sanj napačna. Vsi ljudje v vseh časih in kulturah sanjamo, vendar vse sanje nimajo enakega pomena. Artemidor jasno pove, da vsakdanje življenje vpliva na sanje in njihovo vsebino: nekdo ne bo sanjal o tistem, o čemer ni nikoli niti razmišljal,”* poudarja Sunčičeva.

V Artemidorjevi sanjski knjigi preberemo tisto, s čimer se sooča tudi sodobni raziskovalec in razlagalec sanj na terenu, ki v postopku interpretacije strukture

realnega življenja preslikava v sanjske in obratno. Zato se v sanjnih izrisih očitne podobe takratne realnosti, s čimer se lahko poistoveti tudi sodobni bralec izhajajoč iz lastnih izkušenj.

Avtorica s številnimi primeri odpira antropološko dimenzijo Artemidorjeve interpretacije sanj. Poudari pomen kulturnega konteksta, v kakšni meri so interpretacije sanj odvisne od interpreta, njegovega statusa, izobrazbe, etničnega porekla, kraja bivanja in življenja. Posebej so navade tiste, ki določajo interpretacijo sanj, ali kot je povedal Herodot, *“običaj je kralj”*.

Sunčičeva osvetljuje, kako tovrstno antično besedilo ponuja vpogled tudi v čustvovanje takratnih ljudi: govori o čustvih, težnjah, strahovih in upih, česar ne zasledimo v drugih žanrih. Artemidorjeva sanjska knjiga priča o negotovosti in tesnobi, ki se zrcali iz budnega, vsakdanjega realnega življenja sanjajočih, ki sanjajo o bolezni, smrti, naravnih pojavih, odhodu od doma, bivanju v tujini, prisilni selitvi v Italijo

oz. v Rim, težavah z dolgovi, bankrotu, pomanjkanju zaradi brezposelnosti, kaznivih dejanjih, sodnih procesih, kjer je posameznik lahko izgubil vse, tudi življenje. V besedilu nastopajo marginalne skupine in zatirani, denimo revni in sužnji, katerih sanje se po Artemidorjevih razlagah razlikujejo od sanj bogatih ali sanj srednjega sloja.

Sunčičeva pojasni, kako so v petih knjigah, v katerih Artemidor opisuje sanjske simbole, vse vsebine sanj razdeljene po kategorijah. Takratni razlagalci in vedeževalci sanj so zadeve močno poenostavili, s pomočjo teh dejavnosti so se praviloma tudi preživljali. Med ljudmi je bilo veliko zanimanje za sanje, predvsem v tej izkrivljeni, poenostavljeni, toda uporabni obliki, kar je močna antropološka referenca, iz katere je moč spoznati tudi vsakdanje življenjske prakse takratnega časa.

Za zaključek ni odveč spomniti, da s pričujočo knjigo Maja Sunčič nadaljuje svoje objave o antičnih študijah pri založbi AMEU-ISH v zbirki *Dialog z an-*

tiko. Med pomembne prispevke omenjene zbirke zagotovo spadajo prevodi antičnih virov o prerokovanju, kar se uvršča med vsakdanje prakse v antiki in je pomembno za razumevanje antičnega življenja v vseh njegovih vidikih – od najvišje politike, religije, zgodovine, filozofije in vsakdanjega življenja. Prerokovanje v antični Grčiji s poudarkom na delfskem preročišču in Apolonovi preroški svečenici pitiji je obdelala v knjigi *Prerokbe za vsakdanjo rabo: pitijski dialogi* (2009). Na AMEU-ISH je uredila tudi temeljno delo o antičnem prerokovanju, Ciceronov spis *O prerokovanju* (2010). Pričujoča knjiga prinaša prvi slovenski prevod Artemidorjevega spisa, s katerim želi strokovni in ljubiteljski javnosti približati antično interpretacijo sanj. Posebej želi sodobnega bralca opozoriti na pomen kontekstualnega branja antičnih tekstov.

KARMEN MEDICA